

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
"ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ"

СТУДЕНТСЬКІ НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Випуск 2

Острог - 2010

*Серія
"Гуманітарні науки"*

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
"ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ"

СТУДЕНТСЬКІ НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Серія "Гуманітарні науки"

Випуск 2

Острог – 2010

УДК 001.891 (082)

ББК 6/8

С 88

*Друкується за ухвалою вченої ради гуманітарного факультету
Національного університету "Острозька академія"
(протокол № 4 від 11 травня 2010 року)*

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Баран В. К., доктор історичних наук, професор;
Вокальчук Г. М., доктор філологічних наук, доцент;
Жиліук С. І., доктор історичних наук, професор;
Жуковський В. М., доктор педагогічних наук, професор;
Крالیук П. М., доктор філософських наук, професор;
Поліщук Я. О., доктор філологічних наук, професор;
Торконяк Р. П., доктор богослов'я, професор;
Хом'як І. М., доктор педагогічних наук, професор, академік АН ВШ України;
Зайцев М. О., кандидат філософських наук, доцент;
Кирилкова Н. В., кандидат філологічних наук, доцент;
Криловець А. О., кандидат філологічних наук, доцент;
Маключенко В. І., кандидат історичних наук, доцент;
Павлюк В. В., кандидат історичних наук, доцент;
Петрушкевич М. С., кандидат філософських наук, старший викладач;
Филипчук С. В., кандидат історичних наук, старший викладач;
Цолін Д. В., кандидат філологічних наук, доцент;
Шанюк В. І., кандидат філологічних наук, доцент;
Шаправський С. А., кандидат історичних наук, старший викладач;
Шевчук Д. М., кандидат філософських наук, старший викладач;
Янковська Ж. О., кандидат філологічних наук, доцент;
Альошина О. А., викладач;
Іщук О. В., викладач.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Пасічник І. Д., доктор психологічних наук, професор;
Крالیук П. М., доктор філософських наук, професор;
Жуковський В. М., доктор педагогічних наук, професор (відп. редактор);
Жиліук С. І., доктор історичних наук, професор;
Поліщук Я. О., доктор філологічних наук, професор;
Хом'як І. М., доктор педагогічних наук, професор, академік АН ВШ України;
Зайцев М. О., кандидат філософських наук, доцент;
Цолін Д. В., кандидат філологічних наук, доцент (заст. відп. редактора).

Студентські наукові записки. Серія "Гуманітарні науки" /
[укл. В. В. Максимчук, Г. В. Максимчук]. – Острог : Видавництво На-
ціонального університету "Острозька академія", 2010. – Вип. 2. – 526 с.

Збірник присвячений актуальним проблемам у галузі культурології, філософії, філології та релігієзнавства. У ньому вміщено кращі наукові статті студентів гуманітарного факультету Національного університету "Острозька академія".

Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів та усіх тих, хто цікавиться гуманітарними науками.

© Видавництво Національного університету
"Острозька академія", 2010

Кулініч Наталія

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
РЕЛІГІЙНОГО ТУРИЗМУ НА ОСТРОЖЧИНІ.....436

Лисенко Антон

НЕВІДОМЕ ЖИТТЯ ІСУСА ХРИСТА В ІНДІЇ.....443

Місько Роман

СОЦІНІАНСЬКА ТЕЧІЯ ПРОТЕСТАНТИЗМУ
В УКРАЇНІ XVI – XVII СТ.449

Нестер Ірина

БОРІТЬБА ЗА ЛЕГАЛІЗАЦІЮ УКРАЇНСЬКОЇ
ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ (1985 – 1990 РР.).....454

Олексюк Оксана

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ УГКЦ ПІСЛЯ
ЛЕГАЛІЗАЦІЇ У КОНТЕКСТІ ВЛАСНИХ ТРАДИЦІЙ
ТА РЕФЛЕКСІЙ ПІ ВАТИКАНСЬКОГО СОБОРУ.....464

Опанашук Павло

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ РЕІНТЕГРАЦІЇ ІСЛАМУ
В АВТОНОМНІЙ РЕСПУБЛІЦІ КРИМ.....470

Пустенький Сергій

ФЕНОМЕН ГРОМАДЯНСЬКОЇ РЕЛІГІЇ США
ЯК ОДНЕ ІЗ ДЖЕРЕЛ КОНСОЛІДАЦІЇ НАЦІЇ.....475

Собко Вагим

УЧЕННЯ ПРО ПЕРЕДВИЗНАЧЕННЯ
У ТВОРАХ СХІДНИХ ОТЦІВ ЦЕРКВИ.....481

Хмельницький Богдан

СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ У ВЧЕННІ ІВАНА ПАВЛА II.....487

Хом'як Юрій

ПОЗИЦІЇ ХРИСТІЯНСЬКИХ КОНФЕСІЙ
У ПИТАННІ ЕКУМЕНІЧНОГО РУХУ.....492

Якушенко Сергій

ДУХОВНА ОСВІТНЬО-ВИХОВНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЦЕРКВИ ЄХБ
НА РІВНЕНЩИНІ.....500

Роман Ярошенко

ПРОБЛЕМАТИКА ЛЕКСИЧНОГО
ЗАБАРВЛЕННЯ ПСАЛМІВ.....507

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....514

Роман Ярошенко

Науковий керівник – Жуковський В. М., доктор педагогічних наук, професор

ПРОБЛЕМАТИКА ЛЕКСИЧНОГО ЗАБАРВЛЕННЯ ПСАЛМІВ

У статті розглядаються жанрово-композиційні особливості обробок псалмів, ведеться ґрунтовний аналіз обробок псалмів українськими митцями та простежується лінгвістичний багаж псалмів у контексті їхнього розвитку. Автор з'ясовує важливу роль псалмів у духовній культурі минулих часів. Розглядає вплив єврейського псалма на обробки українських поетів XIX–XX століть. Також встановлюється моделювання та використання псалмів у теологічному літературному забарвленні.

Ключові слова: псалом, літературна творчість, ода, молитва, поезія, духовна культура, література.

This article discusses the genre and compositional features arrangements of Psalms, conducted detailed analysis of treatments psalms, Ukrainian artists and trace linguistic baggage of Psalms in the context of their development. The author clarifies the important role of the Psalms in the spiritual culture of the past. He examines the influence of the Jewish hymn for treatment of Ukrainian poets of the XIX–XX centuries. Also, set design and use of psalms in the theological literature coloration.

Key words: hymn, literary creation, ode, prayer, poetry, spiritual culture, literature.

Аналізуючи структуру та зміст псалмів, не можливо оминати увагою їхній сакраментальний літературний характер та мовні відмінності, що накопичувалися упродовж багатьох століть різними культурами та духовним наповненням. Їхня мета переспівувалася багатьма народами, що несе за собою ґрунтовний лінгвістичний науковий багаж. Найулюбленішою книгою Старого Завіту був Псалтир, навіть у наших предків, які на ньому ворожили, його читали, співали, із нього навчалися грамоти, про що маємо свідчення із найдавніших списків Псалтиря, які датуються XI століттям. Популярними також на той час були Четвероевангелія та Апостоли, проте найдавнішими Євангеліями були: Архангельське, Мстиславове, Турівське, Галицьке, які на-

лежать до XI–XII століть, а найдавніші Апостоли – з 1195 і 1220 років [12].

Звісно, що написання Псалтиря – це структурна праця багатьох псалмоспівців, проте, коли Псалтир потрапив до вмісту священних книг, піддався практичній редакції, особливих змін набули наголоси, різнорідний переклад слів, задля зручності виконання. Псалми були вжитку як вміст богослужіння, проте згодом почали уже вживатися й на ранковому й вечірньому богослужінні, тобто це представлялось на утрени, часах, повечір'ї, вечірній та інших богослужбових відправах літургійного дня.

Безумовно, Псалтир мав вагомий вплив і на прадавню літературу, а саме: “Повість минулих літ”, а також твори Феодосія Печерського, Серапіона, Кирила Туровського, Іларіона, Володимира Мономаха та безліч праць інших авторів були насичені цитуванням псалмів, що й вагомо піднімає їхній авторитет на території нашої держави [9].

Згодом Псалтир отримав назву Слідувального Псалтиря, оскільки це була книга, яка щодня вживалася у літургійному добовому колі та йшла в ногу із Часословом, який є збірником молитов у поєднанні із псалмами. Також значного розвитку псалмам надав Осьмогласник, який служив для навчання нотної грамоти та правильного церковного співу, оскільки ним училися співати все, що потрібно для літургійного співу. Як Псалтир, так і Часослов із Осьмогласником були підручними шкільними книгами, які служили для навчання, читання та розвитку пам'яті, а, найголовніше, зв'язували серце дітлахів молитвою до Бога.

Необхідно пригадати, що часто по-різному псалми мають своє іменування, наприклад, пісні-псалми, оди, гімни – проте всі вони є різновидом духовних, а водночас, літературних піснеспівів. Передбачити їхні відмінності є трудно, оскільки і за змістом, і за формою вони досить подібні.

У старозавітних книгах, як відомо, провідною думкою було бачення теоцентризму. Так само це і стосується Книги псалмів, проте в одичній інтерпретації це виглядатиме вже як антропоцентризм. Сама ода не включає в себе виключно камерну інтонацію в розмові, яка визначається сповіддю, чи внутрішнім зверненням до Бога про помилування у покаянні, але в поєднанні із псалмами вже виходить, що автор постає немов пророк, який голосить Істини Божі до сучасників чи, навпаки, обраний серед людей, щоб донести прохання перед Престол Господа. Як зазначає Г. Гіземанн: “Виходячи за рамки релігійних текстів, “спроби” набувають принципово нової – етико-

моральної якості, стаючи, відтак, новим джерелом виховних ідей. Поети вбачають в емоційному ліричному “я” самостійного індивіда” [1]. Це би виглядало так:

*“Позволь глаголу моему,
Как громозвучному органу,
Взвестись к престолу Твоему
И правду вслух изречь тирану!”* [9].

Як відомо, М. Ломоносов мав власні інтерпретації псалмів, тому їх часто також називав “духовними одами”. Те саме стосується і В. Тредіаковського, який власний переспів Книги псалмів назвав “одами божественними”. Часто безліч письменників використовували псалми у своїх працях, витворюючи із них псалми-оди і багато хто із них нехтував античною і класичною метрикою оди, через що спричинялись нові формоутворення псалмів. Порівняльна статистика одичних псалмів засвідчує, що вони, звісно ж, перебувають на одному перетині, де збігаються два жанри: псалма і оди, проте в поєднанні вони переймають деякі ознаки одне одного і тим самим утворюють нову генеалогічну модель.

Проте можна зауважити, що сама парадигма різновидів жанру Книги псалмів дуже багатоманітна, а це обумовлює розмаїття генеалогічних модифікацій її переспівів. На думку Є. Семенової, дослідниці, яка здійснила глибокий порівняльний аналіз псалмів у контексті російських переспівів, існують різноманітні жанрові моделі інтерпретації псалма, як наприклад, псалом-дума, псалом-елегія, псалом-ода, псалом-масонська пісня. Із цією думкою погоджується Т. Мальчукова і додає, що псалми-елегії тісно переплітаються у традиції написання саме з романтичною традицією написання, а зв’язок псалма-оди із класичною інтерпретацією жанру псалма є безумовним [3].

Псалми є виразом молитовного і національного духу та літературного наповнення кожного народу. Церковна традиція вживає, окрім Псалтиря, різноманітні церковні піснеспіви – стихири, тропарі, канони, акафісти та інші молитви, оскільки апостол Павло пише: “Прокажуйте між собою вголос псалми й гімни та духовні пісні, співайте та прославляйте у серцях ваших Господа” (Еф.5:19).

Про згадки вживання псалмів на теренах Київської Русі можна говорити, починаючи із XI-го століття, оскільки давніших згадок історіографія не помічає. Сам Псалтир належав до головних шкільних підручників, тому тодішні дітлахи і вчилися читати по ньому, і зачували напам’ять окремі псалми. Окрім навчального спектру, псалми

із XI-го століття у Київській Русі використовувались для гадань, про що свідчить, так званий Гадательний Псалтир. Вжиток Книга псалмів мала і в практичних життєвих ситуаціях, бо їх читали над важкохворими та й померлими. Така традиція увійшла у життя ще від самого початку християнства. Яскравим прикладом цього служить повість Миколи Гоголя, де Хома Брут читав Псалтир над померлою панночкою. Така практика тривала до XIX-го століття [7].

Важливе значення у розвитку псалмів відіграли друковані Біблії, із якими і часто переносились псалми. Найбільшу збірку біблійних книг, призначених для українських та білоруських земель, надрукував у 1517–1519 рр. Франтішок Скорина. Незадовго 1569 р. Лука з Тернополя уклав власний біблійний кодекс на базі Біблії Франтішка Скорини [8].

Книга Псалмів є найбільшою за змістом та геніальною за часом написання поетичною книгою Старого Завіту, тому, власне, у ракурсі жанрово-стилістичної літератури випадає розглянути особливості старовірської поезії, простежити визначальні риси старозавітних образів, жанрів та, загалом, їхньої поезії, щоб збагнути стиль самого написання і важливість жанру псалмів.

Найпершою і визначальною рисою є те, що Книга псалмів є досить особливою, вона побудована на абсолютних елементах поезії. Хоча інші книги Біблії теж мають літературне поетичне наповнення, проте вони лише забарвлені поезією, або лише десь частково проглядаються окремі підстилі єврейської поезії. Це стосується усіх дидактичних книг, які містять фрагменти поезії. У Біблії є три книги, які мають навіть своє спеціальне наголошення, до них належать Книга Псалмів, Книга Йова і Книга Приповідок.

Безліч псалмів несуть у собі месіанський характер – через призму століть пророкують прихід новонародженого Немовляти, Який стане Відкупителем світу, Який буде розп'ятий за римським і грецьким звичаєм, що до 600 року до н. е. не був відомий єврейському народу, про що і засвідчує, наприклад, псалом 29. Не тямлячи теорії розп'яття на хресті, євреї мали своє покарання на смерть, а саме – забиття камінням. Але все ж псалом 21 подає чітку картину розп'яття тоді, коли ж сам був укладений за тисячу років до народження Христа, коли ніхто й не чув про таке смертне покарання, як розп'яття. Це підтверджує теорію месіанського характеру, що є в історії розвитку псалмів [5].

Звертаючись до поетичного характеру біблійного тексту, можна ствердно сказати, що він вповні не визначається римою, що можна побачити в українській поезії. Необхідно проглянути аспект відмін-

ності поміж старосєврейською поетикою та прозою, оскільки є характерні відмінності, серед яких мають місце паралелізм елементів та неординарна побудова вірша. Також слід звернути особливу увагу на низку інших відмінностей, які означають поетичний характер твору.

Старосєврейська література досить цікава у своїх жанрах та стилях, тому необхідно надати вагомого значення метричній будові віршування, порівнюючи її із латинською чи грецькою, необхідно підкреслити, що класична грецька і латинська поезія базувалася на повторюваній схемі, у якій чергувалися в певному порядку довгі і короткі склади, натомість метрична система старосєврейської поезії базувалася на чергуванні наголошених і ненаголошених складів. Але часто є випадки, де головний елемент поетичного твору будується із двох членів, у кожному з яких є по три (або по два) наголошених склади. Також своє право на існування забезпечують й інші, складніші схеми, але проблема полягає в тому, що в одному творі можна зустріти безліч різних метричних схем. На базі цього науковці не дійшли компромісу щодо загальних принципів метричної будови старосєврейської поезії.

Також невід'ємно в стилістичній природі псалма наявні акростиhi, тобто існує низка поетичних творів, у яких кожна почергова строфа розпочинається із порядкової літери алфавіту і має розміри: пів-вірша – приклад віднаходимо у псалмі 111; вірша – представлений у псалмі 25; що другого вірша – змальованого у псалмі 9; чи й кожного восьмого вірша – із якого побудований псалом 119 [1].

Існує слово “selah”, що перекладається “пауза”, воно також якимось чином ділить псалом на строфи, виражаючись спеціальним технічним терміном, значення якого не завжди відоме. Тому деякі науковці вважають, що слово “пауза” є лише записаним для псалмоспівців, щоб знали як його правильно рецитувати, але не входить у сам контекст псалма [3].

В українській літературі цей жанр має багату історію. Він був досить поширеним у XVII–XVIII століттях у творчості “мандрівних дяків”, входив до репертуару сліпих лірників.

Специфічним різновидом псалмів є ліричні вірші Г. Сковороди, що увійшли до збірки “Сад божественных песней” (“Весна люба, ах, прийшла!”, “Ах поля, поля зелені”, “Ой ти, птичко жовтобока”).

У літературі XIX–XX ст. цей жанр зустрічається у творчості Т. Шевченка, П. Куліша, Лесі Українки, Є. Маланюка, Б.-І. Антонича, Д. Павличка та ін.

Визнаючи той факт, що переспіви різних авторів завжди знаходились під контекстом Біблійних книг та конкретної взаємодії із Кни-

гою Псалмів, то все ж потрібно зазначити, що стиль написання, лексичні звороти мови завжди мусили відповідати тональності і пафосу свого першоджерела.

Таким чином, ми розглянули жанрово-композиційні риси старозавітної поезії та простежили різноманітні літературні прийоми, що наштовхують на висновки, що псалми були найширшою базою поезії Старого Завіту. Окрім жанрово-композиційних рис, було розглянуто аспект стильової обробки псалмів у багатьох українських поетів та встановлено парадигму відповідних прийомів у розвитку написання псалмів.

Література:

1. Бовсунівська Т. Традиція “переложень” псалмів Давидових в українській літературі XIX століття / Т. Бовсунівська // *Біблія і культура* : [збірник наукових статей]. – Вип. 3. – Чернівці, 2001. – С. 117–120.
2. Богославень : [духовна поезія західноукраїнських авторів]. – Тернопіль, 1994. – 513 с.
3. Горбач О. Мовостиль новітніх перекладів Святого Письма на українську мову 19–20 вв. / О. Горбач. – Мюнхен, 1983. – Ч. 13. – С. 29–98.
4. Денисюк І. Розвиток малої української прози XIX – поч. XX ст. / І. Денисюк. – К., 1999. – С. 52–78.
5. Джирланда А. Ключ до Біблії: Старий Завіт / А. Джирланда ; [пер. з італ. П. Смук]. – Львів : Свічадо, 2006. – С. 243–254.
6. Козлова А. Жанр стихотворного переложения псалмов в русской поэзии первой половины XIX века : дисс. ... кандидата филол. наук / А. Козлова. – М., 2005. – 150 с.
7. Крекотень В. І. Київська поетика 1637 року / В. І. Крекотень // *Літературна спадщина Київської Русі і українська література XVI–XVIII ст.* – С. 135–136.
8. Лесюк М. Мова і стиль українських перекладів Книги псалмів / М. Лесюк // *Біблія і культура*. – Чернівці, 2000. – Вип. 2. – С. 133–138.
9. Луцевич Л. Русская псалтырная поэзия: стихотворные переложения псалмов XVIII в. : дисс. ... кандидата филол. наук / Л. Луцевич. – Кишинев, 2002.
10. Мельничук Б. Трансформація біблійних мотивів та образів у творчості українських письменників Буковини XIX–XX століть / Б. Мельничук // *Біблія і культура*. – Вип. 1. – Чернівці : Рута, 2000. – С. 33–38.
11. Мень А. Исагогика : [курс по изучению Священного писания: Ветхий Завет] / А. Мень. – М. : Фонд имени Александра Меня, 2000. – С. 407–422.
12. Павский Г. Обзорение Книги Псалмов, опыт археологический, филологический и герменевтический / Г. Павский // *Сочинение Санкт-*

Петербурзької духовної академії студента Герасима Павського. – СПб, 1814.

13. Сулима В. Релігійні зацікавлення світських письменників першої половини XIX ст. // Сулима В. Біблія і українська література / В. Сулима. – К., 1999. – С. 174–180.

14. Троцкий И. Ода / И. Троцкий // Литературная энциклопедия : в 11 т. / [гл. ред. Луначарский А. В. ; ученый секретарь Михайлова Е. Н.]. – Т. 9. – М. : ОГИЗ РСФСР, Гос. ин-т. "Сов. Энцикл.", 1935. – 832 с.

15. Франко І. Предмова / І. Франко // Апокрифи і легенди з українських рукописів / [збір., упоряд. і поясн. І. Франко]. – Т. 2. : Апокрифи новозавітні: А. Апокрифічні євангелія. – Львів, 1899. – С. I–LXXVIII.

16. Шевченко В. М. Словник-довідник з релігієзнавства / В. М. Шевченко. – К. : Наук. думка, 2004. – 560 с.

17. Юрковський М. Староукраїнська сакральна термінологія / М. Юрковський // Варшавські українознавчі записки. – Варшава, 1988. – С. 75.

Збірник наукових праць

СТУДЕНТСЬКІ НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Серія "Гуманітарні науки"

ВИПУСК 2

Редактор Пасічник І. Д.

Відповідальні за випуск Жуковський В. М., Цолін Д. В.

Укладачі Максимчук В. В., Максимчук Г. В.

Технічний редактор Свинарчук Р. В.

Коректор Максимчук В. В.

Комп'ютерна верстка Крушинської Н. О.

Художнє оформлення обкладинки Олексійчук К. О.

*За достовірність наведених фактичних даних, цитат та інших відомостей
відповідають автори та наукові керівники.*

Формат 42x30/4.
Папір офсетний. Друк різнографія.
Ум. друк. арк. 32,87. Гарнітура "TimesNewRoman"
Наклад 100 прим.

Видавництво Національного університету "Острозька академія"
Україна, 35800, Рівненська обл., м. Острог, вул. Семінарська, 2.
Свідоцтво про державну реєстрацію
РВ №1 від 8 серпня 2000 року.